

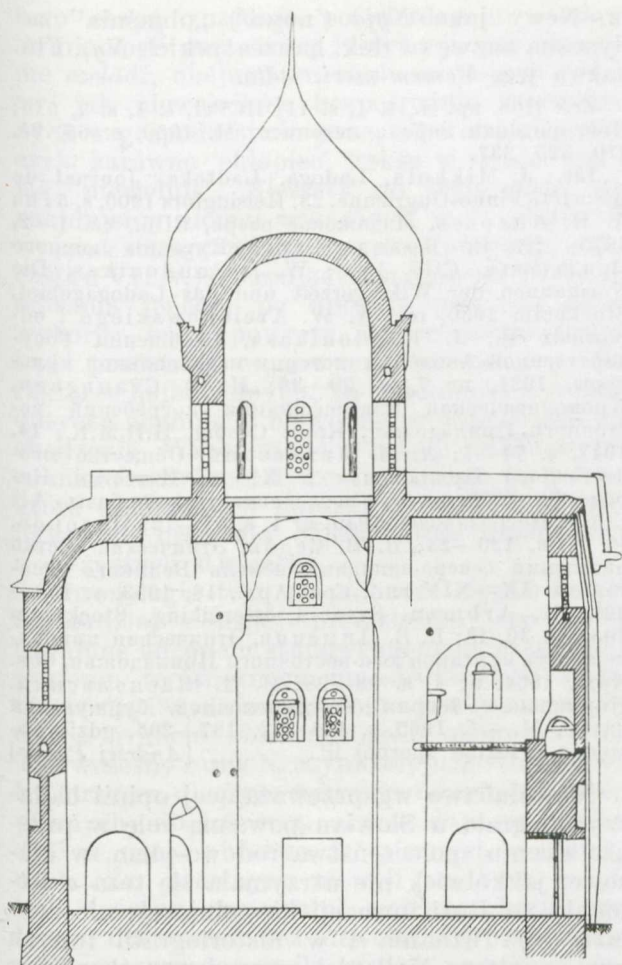

Ryc. 165. Nieriedica. Widok ogólny cerkwi przed zniszczeniem, wg Molęgo

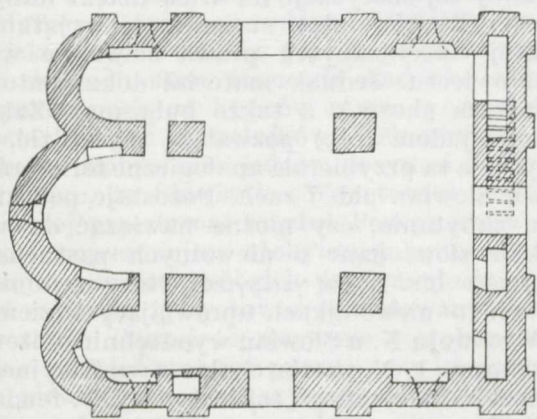
Nieriedica. Cerkiew Spasa-Priebrażenia na Nieriedice w dawnym kl. o 3 km od Nowogrodu Wielkiego (ob.), fundacji ks. Jarosława Włodzimierzowicza z r. 1198, jest ostatnim pomnikiem budownictwa książęcego Wielkiego Nowogrodu. Budowla była skromnych rozmiarów, typu krzyżowo-kopułowego na planie prawie że kwadratowym, z czterema filarami we wnętrzu i z jedną kopułą, przy czym wykonanie techniczne było raczej proste i grube. Po zach. stronie wnętrza wąskie schody prowadziły na empore-trybunę, otwartą w środku ku wnętrzu naosu. Wszystkie ściany wnętrza, a częściowo także zach. ściana zewnętrzna, były od góry do dołu pokryte malowidłami. Z tego wszystkiego nic się nie zachowało, zabytek podczas ostatniej wojny został przez Niemców całkowicie zniszczony. Część architektoniczną odbudowano, freski zostały dawniej sfotografowane, opublikowane i opracowane. Malowidła te stanowiły zarówno w Rosji, jak i w Europie jedyny tego rodzaju zabytek malarski, przedstawiający w całości zachowany system ikono-

graficzny malarskiej dekoracji wnętrza cerkiewnego, jako też konsekwentnie przeprowadzone ukształtowanie formalnystylistyczne. Sztuka ta daleka jest od znakomitych fresków i mozaik cerkwi kijowskich, zwłaszcza wielkoksiażęcej Św. Sofii, a poniekąd także od fresków Św. Sofii nowogrodzkiej. Jest monumentalna, ale zarazem w pewnym sensie ostra, surowa, jakby konkretyzująca świat nadziemski, potężny i wielki, wobec którego człowiek czuł się nieskończenie mały i bezsilny. W licznych osobno stojących postaciach świętych i w kompozycjach zapelniających wszystkie ściany, luki i sklepienia, ułożonych i rozmieszczonych bez konsekwentnie przeprowadzonego systemu — poza zasadą podporządkowania architekturze — panuje surowość wyrazu, monumentalność i nastroj uroczysty, wzmożony przez frontalność i hieratyczność. Przy tym — mimo wszystko — typowe są dla tej sztuki rysy, jakich nie ma gdzie indziej, jak np. w charakterystyce niektórych twarzy, zwłaszcza św. Łazarza, w niepowtarzalnym wyrazie duchowym ekstazy rel. Ikonograficzne rozmieszczenie scen i poszczególnych figur trzyma się na ogół systemu panującego w Bizancjum; ale są i odchylenia. Tak np. w kopule, w odróżnieniu od cerkwi kijowskich, zamiast Pantokratora umieszczone jest Wniebowstąpienie. Wśród licznych kompozycji znajduje się także portret ks. Jarosława Wsiewołodowicza, ofiarowującego model cerkwi siedzącemu przed nim Chrystusowi. W dodatku

a

b

Ryc. 166. Nieriedica. a) Przekrój; b) Plan cerkwi, wg Molègo

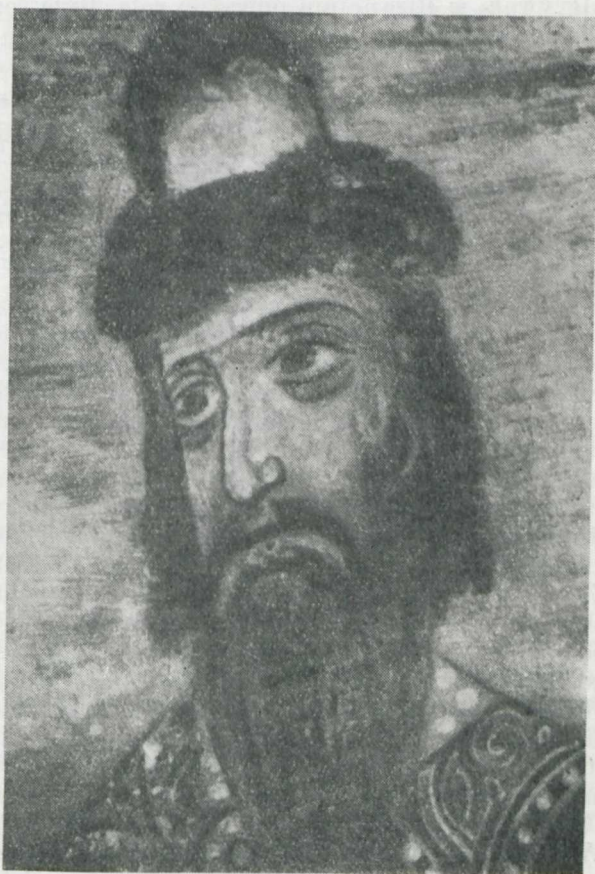
fresk ten był wykonany w okresie późniejszym, kiedy w r. 1246 sporządzono także freski na fasadzie zewnętrznej. Szczególnie potężna była wśród malowideł N. kompozycja Sądu Ostatniego na ścianie zach. i łączących się z nią ścianach nawy płn. i płd.

Wśród autorów fresków da się odróżnić dziesięć różnych rąk. Mimo to całość jest zgrana i jednolita.

Lit.: И. Толстой, Н. Кондаков, Русские древности в памятниках искусства, СПб., т. 6, 1899,

Ryc. 167. Nieriedica. Fragment malowidel ściennych, wg Molègo

Ryc. 168. Nieriedica. Głowa ks. Jarosława Wsiewłodowicza. Fragment malowidla ściennego, wg Molègo

s. 129—46; В. Дмитриев, Изображение отца Александра Невского на Передичьей фреске XIII в., Новгородский исторический сборник, 3—4, 1938, s. 39—57; М. Артамонов, Мастера Передичи, там же, 5, 1939, s. 34—47; Ch. Amiranachvili, Quelques remarques sur l'origine des procédés dans les fresques de Nereditzy, L'art byzantin chez les Slaves, Recueil Uspenskiy, Paris, t. 2, 1932 (Orient et Byzance, t. 5), s. 103—28; N. Syčev, Sur l'histoire de l'église du Sauveur à Nereditcy près de Novgorod, там же, s. 77—108; История русского искусства, М., т. 2, 1954, s. 21—33, 95—122; W. Molè, Sztuka rosyjska do roku 1914, W-w—K-w 1955, wg indeksu.
[Wojśław Molè]